

TELEVİZYON İZLEMEDE ANNE-BABA ARACILIĞI İLE ÇOCUKLARIN SALDIRGAN DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ*

Arş. Grv. Dr. Filiz BİLGİN ÜLKEN**

ÖZ

Daha fazla televizyon izleyen çocukların, daha az televizyon izleyen çocuklara göre, daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerine ilişkin literatürde pek çok çalışma mevcuttur. Bununla birlikte, televizyon izleme sırasında anne-babaların çocuklarına eşlik etmelerinin de çocukların saldırgan davranışlar sergilemesi üzerinde etkisinin olup olmadığı sorusu tartışmalıdır. Literatürde anne-baba aracılığının türleri ve uygulanmasına yönelik kimi çalışmalar bulunmasına karşılık, aracılığın çocukların televizyondan öğrenmesi ve davranışları üzerine etkisi konusundaki çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, anne-babaların televizyon izleme aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Saldırgan Davranış, Aktif Aracılık, Kısıtlayıcı Aracılık, Birlikte İzleme*

THE RELATION BETWEEN PARENTAL MEDIATION IN TELEVISION VIEWING AND THE AGGRESSIVENESS OF CHILDREN

ABSTRACT

Many studies in the literature show that children who watch TV more exhibit more aggressive behavior than the children that watch less. Besides this issue, the question whether co-viewing with parents has an impact or not on children exhibiting aggressive behavior should also be discussed. Although there are some researches on various types of parental mediation in watching TV in the literature, role of mediation in children's learning from TV and its impact on their behavior have been examined in a limited number of studies. Accordingly, this study aims to investigate the relation between the mediation of parents in TV watching and the aggressive behavior of children.

Keywords: *Aggressive Behavior, Active Mediation, Restrictive Mediation, Co-viewing*

* Bu çalışma 2009 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

** Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümü, e-posta: filizbilgin@mersin.edu.tr

1. GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının insanların zihinleri ve günlük yaşamları üzerindeki etkisi iletişim bilimciler tarafından ele alınmakta ve araştırmalara konu edilmektedir. Yaygınlığı ve ulaşılabilirliği nedeniyle televizyon, bu çalışmaların odağı halindedir. Özellikle, yaşları gereği kurgu ile gerçeğin tam ayırına varamayan çocuklar açısından televizyonun etkileri geniş bir araştırma alanına karşılık gelmektedir.

Televizyonda şiddet gösteriminin insanlar üzerinde ne tür etkilere sahip olduğu konusu hala tartışmalıdır. Geçmişte herhangi bir olumsuz etkisi olmadığına ilişkin dile getirilen görüşler günümüzde geçirliliğini yitirmiş ve artık televizyonda şiddet gösteriminin şiddeti yaygınlaştırdığına dair inanış daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda Aziz, “giderek daha fazla yetişkin ve çocuğun kitle iletişim araçlarındaki şiddete maruz kalması, şiddetin kaynakları ve dolaşımının üzerinde önemle durulmasını gerektirir” (1994, s. 47) demektedir. Aile biriminin en kırılgan üyeleri olan çocuklarla bu anlamda ilgilenilmesi gerekliliği de açıkça ortaya çıkmaktadır (Bağlı, 2003, s. 1). Bu konuda Rogge, ailelerin medyaya karşı tavrının, çocukların bundan yararlanma biçimini de ortaya koyduğunu söylemektedir. Çünkü çocukların televizyon izleme biçimine bir bütün olarak aile damgasını vurmaktadır. Rogge, bu nedenle kitle iletişim araçlarının kullanımından doğan problemlerin ancak aile sistemi bütünü içinde ele alınırca çözüme ulaşabileceğini kaydetmektedir (1989, s. 119-120). Bu çalışma da anne-babaların televizyon izlemeye yönelik uyguladıkları aracılık ile çocuğun saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin nasıl olduğu sorusuna odaklanmaktadır.

2. ÇOCUK VE SALDIRGANLIK

Saldırganlığın ne olduğunun genel olarak herkes tarafından bilindiği düşünülebilirse de hangi davranışların saldırgan sayılması gerektiği üzerinde bir anlaşmaya varılamamıştır. Bu konuda Buss bütün saldırganlık tepkilerinin iki özelliği kapsadığına işaret etmektedir. Bunlar; tehlikeli bir uyarıcı ve insanlar arası bir durumun oluşmasıdır. Saldırganlık başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yanıt vermektir (1961, s. 1). Freedman ve arkadaşlarına göre saldırganlığın en yalın tanım ise “başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır” (2003, s. 247). Kirsh de saldırganlığı “fiziksel, sözel, psikolojik veya duygusal olarak bir diğerine zarar vermek” (2006, s. 10) olarak tanımlamaktadır.

Literatürde okul öncesi dönemdeki çocuklar için ise üç ana saldırganlık tipi tanımlanmıştır. Bu yaş grubu için bulunan en genel tipteki davranışlar fiziksel ve sözel saldırganlıktır. Bu dönemde görülen üçüncü tipte saldırganlık ise ilişkisel saldırganlıktır (Hamlett, 2007, s. 15). Bu saldırganlık tipleri ayrı başlıklar halinde tanımlanabilir.

2.1. Fiziksel Saldırganlık

Saldırmak, bir canlı engelleyiciye başa çıkma araçlarından biridir. Eğer bir başka insan tarafından birinin yönü engellenirse saldırgan olmayan kibar bir hareketle bu engel ortadan kaldırılabilir. Eğer bu tepki başarısız olursa saldırganlık girişimi olabilir. Engellenmeden dolayı ılımlı, saldırgan olmayan tepkiler ilk denemedir. Eğer bunlar başarısız olursa, bir engeli kaldırmada saldırgan olmayan davranışlardan daha başarılı olduğu düşünülen saldırganlığa başvurulabilir. Potansiyel saldırganın ihtiyacı yalnızca kendinden daha güçsüz ve zayıf olanı ayırt edebilmektir. Fiziksel saldırganlığın bir diğer sonucu bir başka insanın canını yakmak ya da onu yaralamaktır. Can yakmak kapsamlı bir terimdir. Fiziksel saldırganlık başarılı olduğunda acıya sebep olması kaçınılmazdır. Ancak bu durumun saldırganlık olarak nitelendirilmesi için bir yaralanma olması gerekli değildir (Buss, 1961, s. 5).

Bir başka deyişle fiziksel saldırganlık, bir nesne aracılığı (sopa, taş, silah vb.) ya da bir nesne olmaksızın (tokat atmak, itmek, ısırma, yumruk atmak, tekme atmak vb.) diğer bir kişiye veya kişilere güç kullanılmasıdır (Tremblay ve Nagin, 2005, s. 83). Hamlett, bu tanımları genişletmiştir. Ona göre fiziksel saldırganlık, “diğer bireye vurma, tekmeleme, ısırma gibi fiziksel zarar vermeye ya da zarar

verme tehdidiyle sonuçlanan düşmanca ve araçsal formlar biçiminde sergilenir” (2007, s. 15). Tahribatta inatçılık veya mala zarar verme saldırganlığın bir kategorisi olarak sınıflandırılmaktadır (Kirsh, 2006, s. 10).

2.2. Sözel Saldırganlık

Sözel saldırganlık; aşağılama gibi negatif duyguları da içeren psikolojik acı vermek için ötekinin benlik algısına yapılmış saldırı olarak tanımlanmaktadır. Aşağılama, bağırma ve tartışma, tehdit, alay etme ve lakap takma sözel saldırganlığın örnekleri olarak görülür. Sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlığın habercisi olarak nitelendirilir (Glascock, 2008, s. 269).

Buss, “fiziksel şiddeti sınıflandırmanın dayanağı yaralanmanın ciddiyeti olabilir; ancak, sözel saldırganlığın tanımlanması ya da sınıflandırılması için yaralanma ciddiyeti gibi bir dayanak yoktur” demekte ve şöyle devam etmektedir “eleştiri ve sözlü taciz yara izinden ve kandan ayrılır. Fiziksel saldırganlıkta başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yaklaşmak acı ve yaralanmayla; sözel saldırganlıkta başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yaklaşmak reddetme ve tehditle sonuçlanır” (1961, s. 6).

Reddetme tavrında kurban “kötü ve istenmeyen” olarak sınıflandırılır. Reddetme sözlü olmayabilir. Örneğin birine “tiksinme” yüz ifadesiyle bakmak ya da gruptan birini kaba kuvvetle kovmak. Sözel reddetmenin üç tipi bulunmaktadır. İlki direk bir biçimde kovmaktır: “Gitmek zorundasın”, “defol” gibi. İkinci tip düşmanca konuşmaktır: “Senden hoşlanmıyorum”, “senden nefret ediyorum”, “canımı sıkıyorsun” gibi. Üçüncü tip ise eleştiri, küçük düşürme, küfretme vb.dir (Buss, 1961, s. 6-7).

Sözel tehdit ise, bir bedeli ve bir saldırının sonuçlarını sembolize etmektir. Tehdit, saldırganlık anlamını zaten saldırgan olan tepkilerle ilişkilendirerek kazanır. Tehdide maruz kalan kişi tehdidin tehlikeli bir uyarıcı olduğunu klasik koşullanma yoluyla öğrenir. Koşulsuz uyarıcı fiziksel veya sözel saldırganlık iken koşullu uyarıcı ise tehdittir. Örneğin: “Sana yumruk atacağım” gibi. Okul öncesi çocuklarda sözel saldırganlık en çok lakap takma ve alay etme biçimindedir (Hamlett, 2007, s. 15).

2.3. İlişkisel Saldırganlık

İlişkisel saldırganlık, ilişkileri kasıtlı olarak manipüle etmek ve akranlarının sosyal ilişkilerine zarar vermek olarak tanımlanmaktadır (Crick ve Grotpeter, 1995, s. 711).

Gözle görülür, açık olan saldırganlık fiziksel ve sözel olarak gerçekleşirken; ilişkisel saldırganlık, akranlar arasında uyuşamama ile bağlantılıdır (Sebanç, 2003, s. 250). Bu uyuşamama akranlar arasındaki ilişkiye zarar vermektedir. İntikam alma biçimi olarak sosyal dışlama ve dedikodu yayma ilişkisel saldırganlığın biçimlerindedir (Casas vd., 2006, s. 210). Özellikle küçük çocuklarda görülen ilişkisel saldırganlık, genellikle yakın akran ilişkilerinde ortaya çıkan düşmanca davranışlardır. Bu saldırganlık, genelde ilişkinin taraflarından birisinin ilişkinin mahremiyetinin bozulduğunu anladığında ortaya çıkar. Dolayısıyla, ilişkisel saldırganlık sıradan akran ilişkilerinden, yakın arkadaşlık ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır (Hamlett, 2007, s. 17).

İlişkileri manipüle etme ve hasar verme yoluyla ve hedef akranın sosyal dışlanma hislerini arttıran bir saldırganlık biçimi olan ilişkisel saldırganlık davranışları; açıktan isim anma, sözel saldırılar ve dedikodu yaymak, arkadaşlıkları manipüle etmek, diğerini dışlamak ve izole etmek gibi dolaylı stratejileri kapsar. İlişkisel saldırganlık, bir akran grubu içinde iktidar ilişkisini güçlendirme ve sosyal bir statü elde etme amacıyla akranın prestijini sarsma davranışı olarak karakterize olur (Turner, 2007, s. 21).

Saldırganlık türleri incelendikten sonra çocukların bu tür davranışları nasıl öğrendiği Bandura'nın adıyla anılan “Sosyal Öğrenme Teorisi” bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

2.4. Sosyal Öğrenme Teorisi ve Taklide Dayalı Saldırıcılık

1960'ların başlarında Bandura'nın, çocukların çizgi filmlerdeki gibi davrandığı ve televizyondaki şiddeti taklit ettiği sonucuna ulaştığı araştırması, televizyon şiddeti ve gerçek yaşamdaki saldırıcılık arasındaki ilişkinin kanıtlanması açısından ilk verileri sunmuştur (Glascock, 2008, s. 271). Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme teorisi gözlemsel öğrenme olarak da anılmaktadır. Gözlemsel öğrenme ise taklide dayanmaktadır. Taklidin uyumlu davranışın öğrenilmesinde olduğu kadar anormal davranışın öğrenilmesinde de önemli bir rolü bulunmaktadır. Taklit yoluyla yeni davranışlar öğrenilebilir ya da var olan davranışlar, diğerlerinin davranışları gözlemlenerek değiştirilebilir (Bandura ve Walters, 1963, s. 47).

Taklit, özellikle çocukların davranışına yön vermede önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklarda bir başkasını taklit etme eğilimi bulunmaktadır. Bir çocuk, diğerlerini saldırgan davranırken görürse bu davranışları kopya edebilir ve sözle saldırmayı, bağırma, eleştirmeyi, şiddete başvurmayı, insanlara yumruk ya da taş atmayı, binaları havaya uçurmayı öğrenebilir. Ancak çocuklar her modeli aynı oranda taklit etmemekte, bazılarını diğerlerinden daha fazla taklit etmektedir. Diğerleri önemli, güçlü, başarılı ve sevilen kişiler olmaları ölçüsünde çocuklar tarafından taklit edilmektedirler. Ayrıca, çocukların en çok taklit ettiği kişiler en çok gördükleridir (Freedman vd., 2003, s. 266-267).

Saldırıcılığı pekiştirme ve modellemenin sonucu olarak gören Bandura'ya göre, saldırıcılığı gözlemleyen bireylerin, özellikle davranış cezalandırılmadıysa, bu davranışı benzer bir bağlamda taklit etmesi oldukça olasıdır. 2-7 arasındaki çocuklarda saldırıcılık bakımından, çevrede modellenen saldırıcılık türlerine bağlı olarak bir dizi saldırgan davranışın sergilenmesi olasıdır. Dikkat, hafızaya alma, davranışı üretecek fiziksel yeterlilik ve pekiştirme davranışın modellenmesini etkileyen boyutlardır. 2-7 yaş arası çocuklar için televizyon; dikkat, hafızaya alma ve pekiştirme boyutlarını sağlar. Çocukların televizyonda gördükleri davranışları modellemelerindeki tek kısıtlılık fiziksel yetersizliktir. 2-7 yaş arasındaki çocuğa modelleyebileceği bir davranış seyrettirilirse ve davranışa karşı olumsuz bir yanıt ortaya konmazsa, davranışı taklit etmesi olasılığı oldukça yüksektir. Dolayısıyla televizyon programlarında var olan saldırgan bir davranışı izleyen çocukların davranışı gerçek yaşamda uygulama olasılıkları da yüksektir (akt. Hamlett, 2007, s. 10).

Özellikle, bir yetişkinin varlığı çocukların saldırgan davranışı taklit etmesini etkileyebilir. Anne-baba, medyada gösterilen saldırıcılığı onayladığında çocuğun saldırgan davranışı modelleme olasılığı, anne-babanın medyada gösterilen davranışı onaylamadığı ya da nötr kaldığı durumdan daha fazladır. Saldırıcılığın gözlemlenerek öğrenilmesi, gözlemlenen modelin özellikleri ve durum teşvik edildiğinde ortaya çıkan temsili bir öğrenmedir (Turner, 2007, s. 11). Temsili öğrenme, öğrenmenin diğer insanları model alma ve taklit etme yoluyla gerçekleşmesidir. Saldırıcılığı televizyondan öğrenme, insanlar arasındaki etkileşimin önüne geçebilir (Hogg ve Vaughan, 2007, s. 494).

Sosyal öğrenme teorisine göre, bireyin hangi davranışı taklit edeceğine dair bir ayırım yapabilmek farkındalığı önemlidir. Bu filtreleme olmaksızın, çocukların kendi çevrelerinde yararlı olmayan birçok davranışı modellemesi olası hale gelir. Modellenen davranışlar, olasılıkla, bireyin gerçek yaşantısında uygulanabilir olan ve bireyin amacını gerçekleştirmesine yol açan davranışlardır (Hamlett, 2007, s. 10).

Davranışa kılavuzluk eden rol modelleri, yaş ve cinsiyet gibi ya da daha yüksek sosyal statü göstergesi olarak algılanan benzer özelliklere sahiptir. 2-7 yaş arasındaki çocuklar için anne-babalar, kardeşler, akranlar ve bir televizyon karakteri model olabilir. Sonuç olarak, çocukların kendi çevrelerinde uygulayabilecekleri davranışları ve çocuğa uyan ya da onu aşan karakterleri gösteren televizyon programları, davranışın modellenme olasılığını artıracaktır (Ross'dan akt. Hamlett, 2007, s. 11).

Sosyal öğrenme teorisi çerçevesinde Bandura, saldırıcılığı "kişisel zarara ve mülkiyet zararına yol açan davranış" olarak tanımlamaktadır. Ona göre, saldırıcılığın kişisel zararı fiziksel olduğu kadar değersizleştirme, aşağılama gibi formlarla psikolojik de olabilir. Bu nedenle saldırıcılığın tanımında

hem incitici davranışlar hem de sosyal açıdan yargılamalar da olmalıdır (1973, s. 5). Bandura, saldırgan davranışın öğrenilmesini kolaylaştıran üç doğal koşul olduğunu vurgulamaktadır. Bu koşullar kişinin aile çevresi, kişinin ait olduğu alt kültür ve sembolik iletimdir. Saldırganlık, aile içinde maruz kalınarak, kişinin çevresini saran topluluklar yoluyla ve televizyon ve filmler gibi sembolik iletim araçları yoluyla öğrenilir (Rainey-Gibson, 1999, s. 103). Ona göre çoğu insanın gerçeklik imajı da medyanın sembolik iletimiyle sıkı bir bağ içerisinde (Bandura, 1989, s. 22).

Sosyal öğrenme teorisi davranışın iki yolla edinildiğini vurgular. İlk olarak, davranış, doğrudan davranarak ve sonucundan pekiştirme olarak ya da cezalandırılarak öğrenilir. Bu farklılaşan pekiştirme süreçleriyle davranış şekillenir. İkinci olarak, davranışı yapan kişileri gözlemleyerek öğrenilir (Rainey-Gibson, 1999, s. 102).

Bandura, gözlemsel öğrenmenin içinde de dört alt süreci tanımlar. Kişi önce model davranışı benimsemeli ve davranışın önemli yanlarını tanımlamalıdır. İkinci olarak organizma, davranışı uzun süreli belleğe almalıdır, yani hatırlanabilir olmalıdır. Üçüncü olarak, davranış gerçekleştirilmeli ya da gözlemleyen organizma tarafından yeniden üretilmelidir, yani davranışın pratiği yapılmalıdır. Son olarak, davranış pekiştirilmelidir. Olumlu pekiştirici davranışın ortaya çıkma olasılığını arttıracaktır (1973, s. 69-72). Kişi bir davranışın sonuçlarının ödüllendirici olduğuna inanırsa o davranışı edinme olasılığı artar. Kişi gözlemediği davranış onun için çekiciyse, izleyici modelle kendini özdeşleştirirse, bağlam gerçekçiye ve davranış olumlu sonuçlar getiriyorsa o davranışı büyük olasılıkla öğrenecektir. Bu nedenle, karakterin kişilerarası bir problemi çözmek için saldırganlık gösterdiği şiddet içerikli bir program izlediğinde kişi, karakterle özdeşleşiyorsa, programı gerçekçi olarak algılıyorsa ve karakter, saldırgan davranış sergilediği için ödüllendiriliyorsa, izleyici bu davranışı büyük bir olasılıkla taklit edecektir (Turner, 2007, s. 10). Sonuç olarak televizyon karakteri gösterdiği saldırgan davranış nedeniyle ödüllendirilirse bir çocuğun bu davranışı taklit etmesi yüksek bir olasılıktır. Diğer yandan, televizyon karakteri gösterdiği saldırgan davranış nedeniyle cezalandırılırsa çocuğun bu davranışı gösterme olasılığı azalmaktadır.

Huesmann ve arkadaşları da sosyal öğrenme teorisini destekler biçimde saldırganlığın çocuklukta öğrenebileceğini vurgulamaktadır. Onlara göre çocuk, saldırgan davranış örnekleriyle evde ve okulda olduğu kadar televizyonda da karşılaşmaktadır. Saldırgan davranışların öğrenilmesinde bu tür davranışları saygı duyulan, övülen karakterlerin yapması kolaylaştırmaktadır. Huesmann ve arkadaşları film yıldızlarını, politik figürleri ve profesyonel sporcuları bu karakterlere örnek olarak vermektedir (1984, s. 1183). Bandura da film karakterlerinin çocuklarda anormal davranışların ortaya çıkmasında gerçek hayattaki modeller kadar etkili olduğunu vurgulamaktadır (Bandura ve Walters, 1963, s. 62).

Çocukların saldırganlığı öğrenmesinde gerçek hayattaki modeller kadar etkili olan televizyonun çocuk ile ilişkisini ayrı bir başlık altında incelemek gerekmektedir.

3. ÇOCUK-TELEVİZYON VE AİLE

Çocukların televizyonu ilk izleme ortamı aile olduğu için anne-babanın çocuğun televizyon izlemede önemli bir rolü bulunmaktadır.

Çocukların televizyon izlemeleri ne kadar çok denetlenmeye çalışılırsa çalışılınsın onlar, televizyon izleme konusunda ısrarcı olmaktadır. Bu durumu kaygıyla karşılayan özellikle eğitim seviyeleri yüksek anne-babalar ise bu konuda çocuklarına sınırlamalar getirmeye çalışmakta ve televizyon izleme saatlerini ve program çeşitlerini belirleyebilme çabasında olmaktadır. Ancak denetim, çocuğun anaokuluna gitmesiyle güçleşmeye başlamaktadır. Anaokulunda diğer çocuklar ile etkileşim halindeki çocuk, anne-babanın izin vermediği programları izlemekte ısrarcı olmaktadır (Rogge, 1989, s. 45-47).

Bu nedenle Witty, çocuğun okula başlamasıyla birlikte anne-babaların çocuğun televizyon izlemesine rehberlik etmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü anne-babalar çocuklarının televizyon aracılığıyla edindikleri bilgi ve davranışları yönlendirebilmekte ve onların televizyonu ve doğasını doğru bir biçimde anlamalarını sağlayabilmektedir (akt. Bağlı, 2002, s. 16-17).

3.1. Anne-Baba Aracılığı

Televizyon izlemeye yönelik “aracılık” kavramı, en genel anlamıyla anne ve babanın televizyon hakkında çocuklarıyla kurduğu etkileşim olarak tanımlanmaktadır. Kurulan bu iletişim televizyon izlemeden önce, izlerken ya da izledikten sonra ve çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir (Nathanson, 2001, s. 4-5).

Anne-babaların çocukların televizyon izlemesini düzenlemeleri ve onlarla konuşmaları çocukların televizyona eleştirel bakmalarına neden olmaktadır. Çocukların eleştirel izleyiciler olmaları ise onların televizyon izlemenin olumsuz etkilerine karşı donanımlı olmalarını sağlamaktadır (Warren vd., 2002, s. 87).

Nathanson, televizyona yönelik üç temel anne-baba aracılığı türü olduğunu belirtmektedir: Çocuklarla televizyon hakkında konuşmak yani **aktif aracılık** (active mediation), televizyon izlemeye yönelik kısıtlamalar getirmek yani **kısıtlayıcı aracılık** (restrictive mediation) ve çocuklarla **birlikte televizyon izleme** (covieving) (2002, s. 7). Bu aracılık türleri üzerinde alt başlıklar halinde durulabilir.

3.1.1. Aktif Aracılık

Aktif aracılık (active mediation), çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak yani programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bütüncü bilgi sağlamak anlamında kullanılmaktadır (Nathanson, 2002, s. 8).

Nathanson, Austin ve arkadaşları'nın “pozitif aracılık” ve “negatif aracılık” kavramlarını “pozitif aktif aracılık” ve “negatif aktif aracılık” olarak kullanmaktadır. Ona göre pozitif aktif aracılık, karakterlerin yaptıkları güzel şeylere işaret etmeyi, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olmayı, çocukların karakterlerin davranışlarını edinmelerini desteklemeyi ve bu tasvirlerin gerçekçi olmasından söz etmeyi içermektedir. Bu tür yorumlar, televizyon içeriğini onaylama işlevi gördüğü için çocukların izlediklerini taklit etme ihtimallerini arttırabilir. Negatif aktif aracılık ise karakterlerin davranışlarını kınama, televizyon mesajlarıyla uyuşmama, çocukların karakter davranışlarını benimsemelerini engelleme veya bu çizilen portrelerin gerçekçi olmadığını açıklama gibi faaliyetlerle çocukların televizyon tarafından sunulan bu tasvirlerin negatif yönlerini anlamalarını sağlamaya odaklanır. Bu tarz yorumlar, televizyon içeriğini reddeder veya yalanlar ve anne-babaların, kabul edilmeyen davranışın ne olduğunu anlatmak için somut bir araç olan televizyonu kullanmalarına olanak sağlar. Sonuç olarak, bu tür aktif aracılık, çocukları televizyonda gördüklerine karşı şüpheli olmaya ve televizyon içeriğini daha az kabul ve taklit etmeye yönlendirmektedir (2002, s. 9-10).

Örneğin, Collins, Sobol ve Westby'nin (1981) araştırmalarında, ikinci sınıf çocukları bir macera programının düzenlenmiş versiyonunu izlemişlerdir. Bir grup çocuk “kolaylaştırıcı yorumlar” yapan ya da hikayedeki önemli çıkarsamaları açıklayacak konuşmalar yapan anne-babalarla birlikte televizyon izlemiştir. Diğer gruptaki çocuklar, programdaki aynı noktalar üzerine yansız yorumlar (meydana gelen eylemleri sadece tanımlayan yorumlar) yapan bir yetişkinle izlemiştir. Araştırmacılar, kolaylaştırıcı yorumların yapıldığı şartlarda bulunan çocukların konuyu kavramak için gerekli olan çıkarsamaları diğer gruptaki çocuklardan daha iyi anladığını bulmuşlardır. Bununla birlikte, ilk gruptaki çocukların, olay örgüsü hakkında kolaylaştırıcı yorumlarla direk olarak alakası olmayan yorumları da daha iyi yapabildiklerini keşfetmişlerdir. Araştırmacılar, kolaylaştırıcı yorumlar ortaya koyarak, çocukların olay örgüsünü kavramada çektikleri zihinsel sıkıntının azaltılabilme olasılığının olduğunu, böylece de programın başka yönlerine daha çok enerji harcayabilmelerine olanak tanınabileceğini öne sürmüşlerdir.

Sorular sormanın da çocukların dikkatini sunulan televizyon içeriğinin önemli yönlerine çekebileceği düşünülmektedir. Reiser, Williamson ve Suzuki'nin (1988) bu konuda gerçekleştirdikleri araştırmalarında, okul öncesi dönemdeki çocuklar, şu 4 durumdan birisine katılmıştır: İlk durumda, çocuklar 5 günün üzerinde bir sürede "Susam Sokağı"nın 3 videokasetini, kendilerine sorular soran ve dönüt veren bir yetişkinle birlikte izlemiştir. İkinci durumdaki çocuklar, kasetleri, kendilerine materyal hakkında sadece sorular soran ve hiçbir geri dönüt sağlamayan bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Üçüncü durumda ise çocuklar kasetleri sadece onların dikkatlerini programın önemli kısımlarına çeken (örneğin, "Haydi bunu izleyelim", "Bu iyi bir bölüme "benziyor") bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Bu durum, soru sormanın, çocukların dikkatlerini programın sadece önemli kısımlarına çekmekle eş değer olup olmadığını, ya da çocukları materyali daha iyi anlamaları için teşvik edip etmediğini görmek için eklenmiştir. Son olarak, kontrol grubundaki çocuklar, kasetleri izleme sırasında hiçbir yorum yapmayan bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Reiser ve arkadaşları test sonrasında soruları ve dönütleri ya da sadece soruları duyan çocukların, dikkat ve kontrol grubundaki çocuklardan çok daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya çıkarmışlardır. Soru/dönüt koşulu ve sadece soru koşulundaki çocukların puanları arasında bariz bir fark olmadığı için, izleme sırasında sorular yöneltmesinin çocukların öğrenmelerinde oldukça önemli olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, araştırmacılar içerik hakkında sorular duymamanın çocukların öğrenmelerinde soru ve cevapları duymak kadar yararlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar izleme esnasında çocuklara sorular yöneltmenin programı izlerken harcadıkları çabayı artırmış olabileceğini ayrıca, çocuklara sadece soru sorma işleminin çocukları programın önemli ve gerekli olduğuna ve ciddiye alınması gerektiğine inanmaya yöneltebileceğini belirtmişlerdir.

Aktif aracılığın yalnızca gerçekleştirildiği an değil daha sonraki izlemelerde de etkili olduğu öne sürülmektedir. Desmond ve arkadaşları (1985) araştırmalarında aktif aracılığın sıklığı üzerine velilerin hazırladıkları raporları, çocukların laboratuvarında izledikleri "Swiss Family Robinson" (İsveçli Robinson Ailesi) adlı programın 15 dakikalık bir bölümünü anlama kabiliyetleriyle ilişkilendirmişlerdir. Araştırmacılar, aktif aracılık ve çocukların anlama becerileri arasında olumlu bir ilişki bulmuşlardır. Böylece, Desmond ve arkadaşlarının araştırması, aracılık olmadan izleseler bile, çocuklarla televizyon hakkında konuşmanın çocukların diğer televizyon programlarını anlamalarına da onları daha iyi hazırlayabileceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, aktif aracılık, çocukların televizyon programlarını anlamalarını artırabilmektedir.

Bu araştırmalar aktif aracılık ve çocukların televizyon yayınlarını anlamaları ve televizyon yayınlarından bir şeyler öğrenmeleri üzerine gerçekleştirilmiştir.

Buijzen ve arkadaşları ise şiddet içerikli haberlere çocukların duygusal tepkilerine anne-baba aracılığının etkisini ölçmüşlerdir. 8-12 yaşları arasındaki 451 ilkokul çocuğu ile yapılan çalışmada araştırmacılar çocukların korku, kızgınlık ve üzüntü duygularının ne ölçüde şiddet içerikli haberlere maruz kalmalarıyla ilgili olduğunu ve aktif ve kısıtlayıcı aracılık stratejilerinin ne ölçüde haberlerin etkilerini belirlediğini araştırmışlardır. Bulgular çocukların haberleri izlemesinin onların duygusal tepkileriyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Sonuçlara göre, aktif aracılık sadece küçük çocuklarda haberleri izleme ve korku kızgınlık kaygı duyguları arasındaki ilişkiyi azaltmıştır (2007, s. 212).

Bazı araştırmacılar da aktif aracılığın davranışsal ve algısal sonuçları üzerine odaklanmışlardır. Örneğin, Colder-Bolz (1980) araştırmasında aktif aracılığın, çocuklara cinsi roller hakkında daha az geleneksel ve daha az basmakalıp davranışlar geliştirmede yardım edebildiğini keşfetmiştir. Deneyde 5 ila 11 yaşlarındaki çocuklar geleneksel olmayan cinsiyet rollerini oynayan karakterlerin olduğu bir Amerikan dizisi olan "All in the Family" (Bizim Evin Halleri)'den bir bölüm izlemiştir (bu dizide ör: yemek yapan Frank, Irene'nin kocası ve evin tamir işleriyle uğraşan Irene, Frenk'in karısı). Bazı çocuklar programı kendileriyle birlikte izleyen bir yetişkinin, geleneksel cinsiyet rollerinin ihlalini vurgulayan ve rollere pozitif bir hava katan yorumlarını dinlemiştir (ör: 'Bak, Irene Edith'in

mikserini tek başına kendisi tamir etti' ya da 'Frank yemek yapıyor. Yemek yapmaktan gerçekten hoşlanıyor gibi görünüyor'). Kontrol grubundaki çocuklar programı kendileriyle birlikte izleyen yetişkinlerden program hakkında olmayan tarafsız yorumlar dinlemişlerdir. Sonuç olarak, bütün çocuklar izleme sonrasında deney-öncesi puanlarıyla karşılaştırıldığında daha az cinsiyet rolü kalıpyargıları ortaya koysalar da en fazla davranış değişimini ve en az kalıp davranışları deney grubundaki çocuklar göstermiştir.

Aktif aracılık üzerine yapılan diğer bir araştırma grubu, aktif aracılığın çocukların gerçek dünyadaki davranışlarını etkileme potansiyelini araştırmıştır. Aktif aracılıkla ilişkili olarak araştırılan gerçek davranış çocukların televizyondaki şiddeti taklit etmesidir. Bu türde ilk araştırma, 1968 yılında 5-9 yaşlarındaki çocuklardan oluşan bir gruba saldırganlık içeren 5 dakikalık bir filmi izleten Hicks (1968) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bir grup çocuk programı kendileriyle birlikte izleyen bir yetişkinin saldırgan davranışlar hakkındaki negatif yorumlarını (ör: 'Bu korkunç!', 'Bu yanlış!') dinlemiş, diğer bir grup ise pozitif yorumlar dinlemiştir (ör: 'Kesinlikle çok güçlü bir adam!', 'Vay canına, gidişine bak!'). Üçüncü gruptaki çocuklar yetişkinlerden herhangi bir yorum duymamıştır. Çocuklar izleme sonrasında oyun devresi boyunca gözlemlendikten sonra, Hicks, negatif yorumlar dinleyen çocukların pozitif yorumlar dinleyenler çocuklardan daha az saldırgan olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, aktif aracılığın pozitif bir etkisi olabilmektedir. Aktif aracılık, çocukların televizyonu kavrayışlarını ve eğitsel içerikten öğrenmelerini geliştirdiği, geleneksel olmayan cinsiyet rollerine karşı daha sağlıklı tutumlar kazanmalarına ve televizyonun daha eleştirel algılanmasına yardım ettiği için çocukların normal hayattaki istenmeyen davranışlarla meşgul olma olasılıklarını azaltmaktadır.

3.1.2. Kısıtlayıcı Aracılık

Kısıtlayıcı aracılık (restrictive mediation), hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içermektedir (Nathanson, 2001, s. 121).

Nathanson, kısıtlayıcı aracılığı sıklık bakımından değil (anne-babaların kuralları sürekli tekrar etmesi) anlaşılabilirlik bakımından değerlendirmektedir. Ona göre kurallar, yerinde ve iyi anlaşılır bir yapıya sahipse anne ve babaların onları tekrarlamalarına gerek kalmayabilir (2001, s. 12-13).

Bağlı'nın aktarmasıyla kısıtlayıcı aracılık uygulamaları ile daha çok karşı karşıya gelen çocukların, daha az saldırgan, kendilerini daha fazla kontrol edilebilen, okula daha çok uyum sağlayan çocuklar oldukları; televizyon programlarını daha iyi anlayabildikleri ve gerçek dünyayla televizyon arasında daha iyi ayırım yapabildikleri; cinsiyet rollerine kalıpyargılardan daha uzak bakabildikleri ve dış dünyaya ilişkin korkularının daha az olduğu ve televizyonda reklamı yapılan ürünlerin satın alınmasını daha az istedikleri gözlemlenmektedir (2003, s. 131).

Kısıtlayıcı aracılık, çocukların çeşitli şekillerdeki doğal davranışlarıyla da ilişkilendirilmektedir. 1979 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında Reid (1979), televizyon izlemeyle ilgili anne-babanın koyduğu kurallarla çocukların televizyonda reklamı yapılan ürünleri istemeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Reid, anne-babaları televizyon izlemeyle ilgili katı kurallar koyan çocukların televizyonda reklamı yapılan ürünleri daha az istediği ve böylece de anne-baba ve çocuk çatışmasını daha az yaşadıklarını gözlemiştir. Reid, reklamlar nedeniyle çıkan anne-baba ve çocuk çatışmasının doğrudan televizyon reklamlarıyla ilgili olup olmadığını araştırmıştır. O'na göre anne-baba ve çocuk çatışması, anne-babaların evlerinde televizyonun yerini belirlerken kuralları ve kısıtlamaları uygulamada başarısız oldukları bir ortamda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, televizyon izlemeyle ilgili kurallar koyan anne-babalar çocuklarına televizyondaki bilgilerin çok değerli ve faydalı olmadığını öğretmektedirler. Bu nedenle çocukların televizyonda ürünlerin reklamını gördükleri zaman onları isteme olasılıkları daha düşüktür. Ya da, isteseler bile, istekleri reddedildiği zaman çatışma yaşama olasılıkları daha düşük olmaktadır.

Kısıtlayıcı aracılıkla ilgili ele alınan bir diğer davranışsal etki çocukların saldırganlığıdır. Singer ve arkadaşları (1984) annelerin televizyonla ilgili koyduğu kurallarla çocukların saldırganlığı, okula uyum, huzursuzluk ve 'acımasız ve korkunç bir dünya' inancı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, daha az televizyon kuralının olduğu, daha fazla sayıda televizyonun olduğu, kablolu kanallara daha çok erişimin olduğu, yemek vakti televizyonun izlenebildiği, anne-babaların çok fazla televizyon izlediği bir ortamda yaşayan çocukların daha saldırgan, daha huzursuz, okula adaptasyonu daha az, diğer çocuklara göre kendini dizginlemede daha yetersiz ve diğer çocuklara oranla dünyanın acımasız ve korkunç olduğuna inandıklarını ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, çocuklar televizyon izlemelerinin daha az kontrol edildiği ortamlarda yaşadıkları zaman daha az iyi huylu olmaktadır.

Sonuç olarak, kısıtlayıcı aracılık üzerine yapılan az sayıda araştırma göstermektedir ki, televizyon izleme kuralları koymayan anne-babaların çocuklarıyla televizyon izlemeyi kısıtlayan anne-babaların çocukları karşılaştırıldığında televizyon izlemeleri kısıtlanan çocuklar, televizyonu daha iyi anlamakta, televizyon dünyasıyla gerçek dünyayı birbirine benzetme ve saldırgan davranışlar gibi televizyona ilişkin olumsuz etkilere daha iyi karşı koyabilmektedir.

3.1.3. Birlikte İzleme

Birlikte izleme (covieving), basitçe anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesine verilen addır. Bu terim genellikle aktif aracılıkla karıştırılmaktadır. Oysa çocukla birlikte televizyon izlenmesi anne-baba ve çocuk arasında herhangi bir iletişim meydana geldiği anlamına gelmemektedir; yalnızca, anne-baba ve çocukların aynı odada bulunması ve aynı televizyon programını izlemeleri anlamına gelmektedir (Nathanson, 1998, s. 14).

Yine de çocukla birlikte televizyon izleme ve aktif aracılık birbiriyle ilgili kavramlardır. Fakat aralarındaki farklar önemlidir. Örneğin aktif aracılık zaman zaman çocukla birlikte televizyon izlemeyi içerse de aktif aracılık televizyon izleyen bir çocukla aynı odada bulunmaktan daha çok şey ifade etmektedir. Özellikle, aktif aracılık, anne-babanın televizyon programının içeriğini tercüme etme ve yorumlamaya ilişkin bilinçli, amaçlı çabalarını içine almaktadır. Diğer yandan, çocukla birlikte televizyon izleme, mutlaka aktif aracılığı içermek zorunda değildir ve televizyona yönelik anne-baba aracılığının daha pasif bir türünü temsil etmektedir (Nathanson, 1998, s. 16).

Bu farklara örnek olarak iki araştırma gösterilebilir. Valkenburg ve arkadaşları (1999), anne-babaların aktif aracılığı, küçük çocuklarıyla televizyonun çocuklarını korkutabileceği korkusuna kapıldıklarında kullanma eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Oysaki, çocukla birlikte televizyon izleme kavramı, herhangi bir demografik değişkenle ya da televizyon programlarına ilişkin etkilerle ilgili değildir. Diğer yandan, Dorr ve arkadaşları (1998) anne-babanın çocukla birlikte televizyon izleme sıklığının, çocuğun yaşıyla birlikte arttığını, belki de bunun sebebinin çocuklarının olgunlaşmasıyla karşılıklı televizyon ilgilerinin artması olduğunu bulmuşlardır. Dahası, anne-babanın televizyona karşı bir yönelimi olduğunda, çocukla birlikte televizyon izlemenin daha sık görüldüğünü tespit etmişlerdir. Birlikte izleme ve aktif aracılık, kavramsal olarak birbirinden farklıdır. İkisi de farklı kaygılar sonucunda harekete geçirilmekte, ikisi de farklı davranışları kapsamakta ve değişik etkilerle ilişkilendirilmiş durumdadır.

Valkenburg ve arkadaşları da 1999 yılındaki araştırmalarında çocukla birlikte televizyon izlemeyi, televizyonun olumsuz etkileri konusunda çok büyük endişeler duymadan çocuklarıyla birlikte, bir aile eğlencesi ya da birlikte vakit geçirmenin bir yolu olarak tanımlamışlardır (1999, s. 63).

Salomon (1977) ise özellikle annelerin varlığının, çocuklara izledikleri materyalin önemli ve ilgilerine değer olduğu mesajını verdiğini savunmaktadır. Çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuklar üzerindeki etkileri öncelikli duygusal olarak gözükmektedir. Fakat Salomon'un da belirttiği gibi çocukların birlikte izlemenin bir sonucu olarak gösterdikleri olumlu duygusal tepkiler, onların

televizyon programından öğrenmelerini artıracak bir harekete geçirme/uyandırma durumu yaratabilmektedir. Salomon'un aktardığına göre anne-babaların ve ikinci-altıncı-onuncu sınıflardaki çocuklarının olduğu bir araştırmada Dorr ve arkadaşları, birlikte televizyon izleme ile çocukların televizyonun gerçekliğini anlamaları arasında kayda değer bir ilişki bulamamıştır. Buna rağmen anne-babaların aile dizilerini birlikte izlediği çocukların bu dizileri kaçış için değil de büyük olasılıkla öğrenme amaçlı izlediklerini ortaya çıkarmıştır.

Nathanson'a göre çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj ilettiği ihtimali göz önünde bulundurulursa, anne-babası kendisiyle birlikte televizyon izleyen çocukların televizyondan daha fazla şey öğrenmelerini beklenebilir. O halde, kesinlikle anne-baba ve çocuğun eğitsel ve toplum yanlısı televizyon programlarını birlikte izlemeleri desteklenmelidir. Ancak her birlikte izleme televizyondan öğrenmeye katkıda bulunmaz, eğer böyle olursa; örneğin, anne-babası anti sosyal programlar izleyen çocukların olumsuz mesajlar öğrenme risklerinin daha çok olduğu da düşünülmelidir. Bu durumda, anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesinin çocuk üzerinde açık olumsuz bir etkisinin olması yüksek olasılıktır (2001, s. 45-46).

Nathanson'ın 1999 yılında gerçekleştirdiği araştırma özellikle çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuk üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Nathanson, 2. ve 6. sınıflara giden %45'ini kız çocuklarının oluşturduğu 394 çocuk ve ailesi ile televizyon şiddetine yönelik anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki araştırmıştır. Araştırma aktif aracılık, kısıtlayıcı aracılık ve birlikte izlemeyi kapsamaktadır. Anne-babalara özellikle şiddet içeren programlarda (macera: Power Rangers, Xena Warrior Princess 'Zeyna', gerçekçi çizgi film: X Men, Street Fighter, klasik çizgifilm: Bugs Bunny ve The Roadrunner) çocuklarına ne sıklıkla aracılık yaptıkları sorulmuştur. Çocuklarda ise kavga, vurma, ateş etme gibi şiddet içeren programları ne kadar izledikleri, saldırgan davranışlara ne kadar dikkat ettikleri ve bu davranışları gerçek hayatlarına yansıtıp yansıtmadıkları araştırılmıştır. Sonuçlar ortaya koymuştur ki, çocukla birlikte televizyon izleme saldırganlık eğilimi ile pozitif ilişkilendirirken aktif ve kısıtlayıcı aracılığın her ikisi de çocukların saldırgan eğilimleri ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir (Nathanson, 1999).

4. YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan bir ilde özel bir okulun anasınıfında iki ayrı sınıfta eğitim gören 6 yaşındaki toplam 9 çocuk, eğitim seviyesi yüksek 18 anne-baba ve 2 öğretmenle gerçekleştirilen nitel bir durum çalışmasıdır.

Çalışmanın genel amacı, televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

Çalışmada öncelikle araştırma katılımcılarını belirlemek için anasınıfında öğrenim gören tüm çocukların anne-babalarına uyguladıkları aracılık türlerini ve düzeylerini soran bir anket uygulanmıştır. Daha sonra anket yöntemiyle belirlenen anne-babalarla çocuklarının televizyon izlemesinde uyguladıkları aracılık türleri ile düzeylerini ve televizyona karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Son olarak ise araştırma katılımcısı anne-babaların çocuklarının saldırganlık davranışlarını ve düzeylerini saptayabilmek için çocuklar, anasının serbest oyun saatlerinde gözlemlenmiştir.

Çalışmada anne-babaların uyguladığı aracılık düzeyleri; her üç aracılık türü (aktif, kısıtlayıcı ve birlikte izleme) için "düşük", "orta" ve "yüksek" şeklinde üç ayrı kategoride yorumlanmıştır. Çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtıp yansıtmadıklarına ilişkin gerçekleştirilen gözlemlerden elde edilen veriler de yine "düşük", "orta" ve "yüksek" şeklinde üç ayrı kategoride yorumlanmıştır.

5. TELEVİZYON İZLEMEDE ANNE-BABA ARACILIĞI İLE ÇOCUKLARIN SALDIRGAN DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLANMASI

Bu başlık altında çocukların saldırganlık davranışları ve anne-baba aracılığı arasında nasıl bir ilişki olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Görüşmeler sonucu elde edilen anne-babaların ne sıklıkla ve ne tür aracılık yaptıkları bilgileriyle, gözlemler sonucu elde edilen çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki incelenecektir. Tablo 1’de bu çalışmada elde edilen tüm veriler biraraya getirilmiştir.

Tablo 1. Aracılık ve Saldırganlık Düzeyleri

ANKET BULGULARINA GÖRE ARACILIK DÜZEYİ										
		Birlikte İzleme			Kısıtlayıcı Aracılık			Aktif Aracılık		
		Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
		Özkan	Yağız	Yavuz	Demir	Demet	Duru	Can	Irmak	Barış
GÖRÜŞME BULGULARINA GÖRE ARACILIK DÜZEYİ										
		Birlikte İzleme			Kısıtlayıcı Aracılık			Aktif Aracılık		
		Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
GÖZLENE SALDIRGANLIK DÜZEYİ	Düşük	Irmak	Demet Duru	Can	Irmak Can		Demet Duru	Irmak	Demet Can	Duru
	Orta		Yavuz	Demir	Demir		Yavuz	Yavuz	Demir	
	Yüksek	Barış Yağız Özkan			Barış	Yağız Özkan		Barış Yağız Özkan		

Tablodan da anlaşılacağı gibi aracılık düzeylerine ilişkin olarak görüşme yapılacak aileleri belirlemek için uygulanan anket sonuçlarıyla görüşme sonuçları arasında bazı farklar bulunmaktadır. Anket verilerine göre, birlikte izleme için düşük düzeyde belirlenen Özkan’ın anket ve görüşme sonuçları aynı bulunmuştur; ancak, anket sonuçlarına göre anne-babasıyla orta düzeyde birlikte televizyon izleyen Yağız’ın birlikte izleme düzeyi görüşme sonucunda düşük olarak belirlenmiştir. Anket sonucuna göre anne-babasıyla yüksek düzeyde birlikte televizyon izleyen Yavuz’un görüşme sonucu ise Yavuz’un anne-babasıyla orta düzeyde televizyon izlediğini ortaya koymuştur.

Anne-babaların kısıtlayıcı aracılık uygulamaları konusunda da anket ve görüşme sonuçları arasında da farklar bulunmaktadır. Anket sonucuna göre anne-babasının düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık uyguladığı Demir’in aracılık düzeyi anket ve görüşme sonucuna göre aynı çıkmıştır. Ancak anket sonuçlarına göre orta düzeyde belirlenen Demet’in kısıtlayıcı aracılık düzeyinin ise görüşme bulgularına göre yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Kısıtlayıcı aracılık uygulamaları konusunda anket sonuçlarına göre yüksek düzeyde belirlenen Duru’nun kısıtlayıcı aracılık uygulanma düzeyi anket ve görüşme bulgularıyla aynıdır.

Anne-babaların aktif aracılık uygulamaları konusunda anket ve görüşme sonuçları arasında da farklar bulunmaktadır. Anket sonucuna göre anne-babasının düşük düzeyde aktif aracılık uyguladığı Can'ın aktif aracılık düzeyi görüşme sonucuna göre orta olarak belirlenmiştir. Anketten elde edilen verilere göre Irmak'ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyi orta düzeyde iken görüşme sonucu Irmak'ın aktif aracılık düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. Anket sonuçlarına göre aktif aracılık düzeyi yüksek düzeyde belirlenen Barış'ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyinin ise görüşme sonuçlarına göre düşük olduğunu belirlenmiştir.

Uygulanan aracılık türleri ve düzeylerinin anket ve görüşme bulgularında farklı çıkması anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesi ve kendilerinin bu konudaki davranışlarının çok da farkında olmadıklarını ortaya koymaktadır. Çünkü ankette “düşük” olarak belirlenen bazı aracılık türlerinin görüşme bulgularında “orta” ya da “yüksek” düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak temel farklar anne-babaların ankette belirttikleri aracılık uygulamalarını görüşmelerde tekrarlamamaları olmuştur. Anket bulgularında “yüksek” ya da “orta” düzeydeki kategorilere giren anne-babalar; görüşme bulguları incelendiğinde “düşük” düzeydeki kategoriler içinde değerlendirilmiştir. Bu farkın ise anne-babaların çocuklarını ilgilendiren böyle hassas bir konuda “olanı” değil de “olması gerekeni” ifade ettiklerini düşündürmektedir.

Anket ve görüşme bulguları arasındaki farklar belirlendikten sonra anne-babaların uyguladıkları aracılık düzeyleri, görüşme yöntemi esas alınarak belirlenen kategorilerle birlikte çocukların televizyondan öğrendikleri saldırganlık düzeyleri açıklanabilir.

Görüşmede ifade edildiğine göre, Barış'ın anne-babası üç aracılık türünü de düşük düzeyde uygulamaktadır. Barış, annesiyle beraber nadiren televizyon izlemektedir. Annenin aktardığına göre ise babasıyla beraber hiç televizyon izlememektedir. Anne-babanın uyguladığı kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık düzeyi de düşük olarak belirlenmiştir. Üç aracılık türü de uygulanmayan ve televizyonla yalnız başına kalan Barış'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme düzeyi ve televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan saldırgan davranışları gösterme düzeyi ise yüksek olarak belirlenmiştir. Barış'ın anne-babası, televizyon izlemeyi yönlendirmek için birlikte izleme, kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık uygulamamaktadır. Öte yandan, Barış televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmaktadır. Hiçbir aracılık türünün uygulanmamasının Barış'ın saldırgan davranışlar gösterme eğilimini arttırdığı gözlemlenmektedir.

Yağız'ın anne-babası ise Yağız'la birlikte düşük düzeyde televizyon izlerken Yağız'ın televizyon izlemesi konusunda orta düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık uygulama düzeyi ise düşük olarak belirlenmiştir. Aktif aracılık uygulanmayan ve birlikte televizyon izlenmeyen Yağız'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları ve televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan saldırgan davranışları gösterme düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, Yağız'ın anne-babasının Yağız'la birlikte düşük düzeyde televizyon izlemesi ve nadiren aktif aracılık uygulaması ile Yağız'ın televizyondan öğrenilen saldırgan davranışları oyunlarına yüksek düzeyde yansıtması arasında ters bir ilişki kurulabilmektedir. Orta düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılığın ise Yağız'ın saldırganlık eğilimini azaltmadığı gözlenmiştir.

Özkan'ın anne-babası orta düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygularken birlikte izleme ve aktif aracılık türlerini düşük düzeyde uygulamaktadır. Özkan'ın ailesinin özellikle haberlerin Özkan'ı olumsuz etkileyeceğinden kaygılanmalarına karşın iki aracılık türünü de uygulamaması Austin ve arkadaşlarının (2002) “*günümüze kadar, anne-baba aracılığında en etkili güdüleyici faktör, televizyonun potansiyel olumsuz izleme etkilerine ilişkin bir korku olmuştur*” görüşüne ters düşmektedir. Veriler değerlendirildiğinde, Özkan'ın anne-babasının Özkan'la birlikte düşük düzeyde televizyon izlemesi ve aktif aracılık uygulamaması ile Özkan'ın saldırganlık eğilimi arasında ters bir ilişki kurulabilmektedir. Orta düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılık ile Özkan'ın saldırganlık eğiliminin azalması arasında ise olumlu bir ilişki kurulamamıştır.

Demir'in anne-babası Demir'le birlikte yüksek düzeyde televizyon izlerken, Demir'in televizyon izlemesi konusunda herhangi bir sınırlama uygulamamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık düzeyi ise orta olarak belirlenmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, Demir'in anne-babasının kısıtlayıcı aracılık uygulamamasına karşın yüksek düzeyde birlikte izleme ve orta düzeyde aktif aracılık uygulaması ile Demir'in saldırgan davranışlar gösterme eğiliminin orta düzeyde olması arasında bir ilişki kurulabilmektedir. Birlikte izleme ve aktif aracılık uygulamalarının Demir'in televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar gösterme düzeyini azaltabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan Demir'in saldırgan davranışlar gösterme düzeyinin düşük değil de orta bulunması çocukla birlikte izleme konusunda Nathanson'ın görüşlerini desteklemektedir. Nathanson (2001), çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj ilettiği ihtimali göz önünde bulundurulursa örneğin, anne-babası anti sosyal materyaller izleyen çocukların negatif mesajlar öğrenme risklerinin daha çok olduğu da düşünülmelidir. Bu durumda, anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesinin çocuk üzerinde negatif bir etkisinin olması yüksek olasılıktır demektir.

Yavuz'un anne-babası orta düzeyde çocukla birlikte televizyon izlerken yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık uygulama düzeyi ise düşük olarak belirlenmiştir. Birlikte izleme konusunda anne: "...babasıyla seyrediyor genelde, o tür şeyleri. Bir tek hafta sonum olduğu için bir de bebek olduğu için çok fazla onlara eşlik edemiyorum" demektir. Katılımcı babalar genel olarak çok fazla birlikte televizyon izlemezken Yavuz'un babası annesinden daha fazla çocukla birlikte televizyon izlemektedir. Anne, bu durumu Yavuz'un küçük kardeşiyle ilgilenmek zorunda olmasına bağlamaktadır. Yavuz'un babasının annesinden daha fazla birlikte izleme aracılığı uygulaması literatürdeki diğer araştırmalarla benzerlik taşımamaktadır. Çünkü bu araştırmalar aracılığı daha çok annelerin uyguladığına vurgu yapmaktadır. Örneğin, Valkenburg ve arkadaşları araştırmalarında annelerin aracılığın her üç türüyle de babalardan daha çok meşgul olduklarına vurgu yapmaktadırlar (1999, s. 62). Voort ve arkadaşları da annelerin televizyon içeriğine aracılık etmesinin daha muhtemel olduğunu ve bunun birçok evde çocuk bakımı ile ilgili işlerin düzensiz paylaşılmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler (1992, s. 71). Bu konuda Krendl ve arkadaşları da gözlemledikleri ailelerin televizyon izleme aracılığını, annenin birincil görevi olan çocuk bakıcılığına bir ilave olarak ele aldıklarını görmüşlerdir. Bu bağlamda aracılık kadına toplumsal olarak yüklenen evle ilgili görevlerden sadece biridir (1993, s. 301). Veriler değerlendirildiğinde ise düşük düzeyde uygulanan aktif aracılık ve orta düzeyde uygulanan birlikte izleme ve yüksek düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılık ile Yavuz'un televizyondan öğrenilen saldırgan davranışları gösterme eğiliminin orta olması arasında olumlu bir ilişki kurulabilse de Yavuz'un diğer saldırganlık davranışlarının yüksek düzeyde olmasında uygulanan aracılık düzeylerinin olumlu bir katkısı olmamıştır. Ancak Yavuz'un saldırgan davranışlarının tek başına aracılık ile ilişkilendirilmesi doğru olmayacaktır. Yavuz'un öğretmenin "annesinin Yavuz'u dövdüğü ve babasının da annesini dövdüğü" iddiası, Yavuz'un saldırganlığının nedeninin bu deneyimleri olabileceğini düşündürmektedir.

Irmak'ın anne-babası üç aracılık türünü de düşük düzeyde uygulamaktadır. Irmak genellikle yalnız başına televizyon izlerken, program seçimini ve izleme süresini de kendisi belirlemekte, anne-babası müdahale etmemektedir. Irmak'ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyi de düşük olarak belirlenmiştir. Irmak, gözlemler sırasında bir kez arkadaşını öğretmenine şikayet etmiştir. Bu anlamda Irmak'ın bu tavrı ilişkisel saldırganlık olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Irmak'ın televizyondan farklı şeyler öğrendiği düşünülmektedir. Anne ise çocuğun televizyonda öğrendiği bu davranışları anlatmakta ancak Irmak'ın realist bir çocuk olduğu için televizyondan olumsuz etkilenmediğini vurgulamaktadır: "Ben anneyim diyor mesela hamile bir kadını diyor. Doğum ne zaman deyince. Ee anne şaka olduğunu anlamıyor musun? Ay anne sende bir hoşsun" diyor. Irmak'ın anne-babasının üç aracılık türünü de uygulamamalarına karşın Irmak'ın saldırgan davranışlar göstermemesi Nathanson'ın (1998) televizyon aracılığının çocukların saldırganlık eğilimleri üzerine etkisini konu alan araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonuçlardan biri kız çocuklarında saldırganlık davranışının çizgi filmlerden etkilenmediğidir. Benzer biçimde Boyatzis ve Matillo'nun da (1995) gerçekleştirdiği Power

Rangers programının çocukların saldırganlığı üzerine etkisini konu alan araştırma; erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiğini kaydetmektedir. Thompson ve Zerbinos'ın (1997) araştırmalarında da erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif; kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma sonucu, diğer adı geçen araştırmalarla kız çocuklarında saldırganlık bulunmaması ve kız çocuklarının televizyondan saldırganlıktan farklı şeyler öğrenmesi bağlamında benzerlikler taşımaktadır.

Demet'in anne-babası Demet'le birlikte orta düzeyde televizyon izlemekte ve Demet'in televizyon izlemesi konusunda yüksek düzeyde bir sınırlama uygulamaktadır. Anne-babanın televizyon programları üzerine uyguladıkları aktif aracılık düzeyi ise orta olarak belirlenmiştir. Demet televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmezken televizyon kahramanlarıyla ilgili hayaller kurabilmektedir. Anne bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Geçen yıl bir kere o Avatar'daki Katara adlı kahramanı bir kere şey yapmıştı işte böyle, ben de onun gibi uçabilsem gibi bir hayal kurmuştu ama taklit etmedi”*. Demet'in anne-babasının yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık, orta düzeyde birlikte izleme ve aktif aracılık uygulaması Demet'teki saldırganlık eğilimi ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Anne-babasının, öğretmeninin görüşmelerdeki yanıtları ve gözlemler sonucunda Demet'in saldırgan davranış göstermediği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu durumun kız çocuklarının erkek çocuklardan farklı olarak televizyondan saldırgan davranış öğrenmemeleriyle de ilgisi olabileceği düşünülmektedir.

Demet'in anne-babasının yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Singer ve arkadaşları da kısıtlayıcı aracılıkla ilgili olarak bir davranışsal etki olan çocukların saldırganlığını incelemişlerdir. Singer ve arkadaşlarının araştırmasının sonucu göstermiştir ki; çocuklar televizyon izlemelerini daha az kontrol eden ortamlarda yaşadıkları zaman daha az iyi huylu olmaktadır (1998, s. 40-41). Demet ve ailesinin evinde bir tane televizyon olması ve yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulanması ile Demet'in saldırganlık eğiliminin olmaması arasındaki ilişki Singer ve arkadaşlarının bulgularıyla örtüşmektedir.

Can'ın anne-babası Can'la birlikte yüksek düzeyde televizyon izlemekte ancak Can'ın televizyon izlemesi konusunda düşük düzeyde bir sınırlama uygulamaktadır. Anne-babanın televizyon programları üzerine uyguladıkları aktif aracılık düzeyi ise orta olarak belirlenmiştir. Can'ın anne-babasının düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık göstermesine karşın yüksek düzeyde birlikte televizyon izlemeleri ve orta düzeyde aktif aracılık uygulamaları Can'ın saldırganlık eğilimi göstermesiyle negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Bu araştırma sonucu olarak çocukla birlikte izleme Nathanson'ın araştırmasının tersine saldırganlık eğilimi ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Can'ın ailesinin aktif aracılığı ise Nathanson'ın araştırmasını desteklemektedir. Nathanson'ın (1999) araştırma sonuçlarında çocukla birlikte televizyon izleme saldırganlık eğilimi ile pozitif ilişkilendirirken aktif ve kısıtlayıcı aracılığın her ikisi de çocukların saldırgan eğilimleri ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir.

Duru'nun anne-babası ise orta düzeyde birlikte televizyon izlerken aktif aracılığı ve kısıtlayıcı aracılığı yüksek düzeyde gerçekleştirmektedir. Duru diğer katılımcı kız çocukları gibi televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemekte ancak oyunlarına televizyondan öğrendiği farklı şeyleri yansıtmaktadır. Bu konuda Winx çizgi filminin kahramanıyla özdeşim kuran Duru, annesi ve araştırmacı arasında görüşme sırasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

“Duru: Ben bir şey söyleyebilir miyim? Perilerin adı...

Araştırmacı: Sen çok seviyorsun. Pekioyun oynarken onlardan biri oluyor musun?

Duru: Evet. Tekna oluyorum.

Araştırmacı: Neden peki Tekna. Neden Bloom değil.

Duru: Seviyorum çünkü onu. Hepsini seviyorum da. Tekna, insan olmadığını kanutlayabiliyor. Uçabiliyor. O insan ölü mü canlı mı bir tür büyü içinde mi anlıyor. Tekna ağacın arkasındakini görebiliyor ve gösterebiliyor. Çünkü onun özel bir bilgisayarı var.

Araştırmacı: Sen hangisi kazansın istiyorsun?

Duru: Tekna.

Araştırmacı: İyi mi o?

Duru: Evet.

Anne: Tekna iyi. Onun favorisi o. Saçını başını.

Araştırmacı: Arkadaşların sınıfta taklit ediyorlar mı onları?

Duru: Çok ediyorlar.

Araştırmacı: Ne yapıyorlar?

Duru: Ozan hep “ben Ninja Kaplumbağasıyım” deyip duruyor. Biz Winx oynuyoruz.

Anne: Kızlar aralarında Winx oynama. Winx derken işte süper gücüm var. Öylemi oynuyorsunuz?

Duru: Hayır. Hangimiz olacağını seçiyoruz, güçlerimizi bildiklerimizi seçiyoruz.

Bilmediklerimizi arkadaşlarımıza soruyoruz. Ben en çok Tekna’yı seçerim.

Araştırmacı: Onun ne gücü var?

Duru: Bilgisayar, telefonlu güçleri var.

Anne: Siz aranızda oynarken erkekler gibi hoplama atlama yapmıyorsunuz, ne yapıyorsunuz? Ne diyorsunuz birbirinize? Ben Tekna’yım kötülere öldüreceğim gibi mi?

Duru: Yapmıyoruz. Öyle demiyoruz. Aslında güçlerimizi önce seçiyoruz. Ondan sonra ses dalgaları, ses fırtınası “enchantinks” diyoruz. Sihirli Winx. Genellikle ben ellerimi açıyorum.

Anne: Bu da hokus pokus gibi bir şey”.

Aynı zamanda Duru çizgi film kahramanlarının görünüş biçimleriyle de ilgilenmektedir. Bu bulgu Thompson ve Zerbinos’ın (1997) araştırmasının sonucunu desteklemektedir. Çünkü Thompson ve Zerbinos, araştırmalarında erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif; kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkarmıştır. Duru’nun annesinin anlattıklarından Duru’nun Winx kahramanı Tekna ile bu tür ilişki kurduğu anlaşılmaktadır: “Onun favorisi Tekna. Saçını başını... Erkekler herhalde daha şey. Kızlar süs püs yani”. Duru’nun anne-babasının orta düzeyde birlikte izleme gerçekleştirmelerine karşın yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık uygulamaları Duru’daki saldırganlık eğilimi ile ters olarak ilişkilendirilmiştir. Anne-babasının, öğretmeninin görüşmelerdeki yanıtları ve gözlemler sonucunda Duru’nun saldırgan davranış göstermediği ortaya çıkmaktadır. Buradan ortaya çıkmaktadır ki; anne-baba aracılığı televizyon izlemeyi yönlendirerek televizyon şiddetine karşı korunmasızlığı azaltabilmektedir (Nathanson, 1999). Ancak bu durumun kız çocuklarının erkek çocuklardan farklı olarak televizyondan saldırgan davranış öğrenmemeleriyle de ilgisi olabileceği de düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada anne-babaların çocukların televizyon izlemede uyguladıkları aracılık ve çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen anne-babaların aracılık uygulamalarına ilişkin bulgular ve gözlemlerden elde edilen çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin bulgular bu ilişkinin çeşitli düzeylerini ortaya koyar niteliktedir.

6. TARTIŞMA

Televizyon, çocukların yaşamlarında vazgeçilmez bir rol oynamakta ve yaşamlarının birçok alanında etkisini göstermektedir. Özellikle televizyonda izlediklerini olduğu gibi alan ve kurgu ile gerçeğin ayrımını yapamayan işlem öncesi dönemdeki çocukların televizyon izlemelerinin kendi iradelerine bırakılması sakıncalı bulunmaktadır. “Spider Man” kostümü giyip eldiveninden arkadaşına ok atan çocukların davranışları geleceği için kaygı uyandırmaktadır. Öğrenme aşamasındaki çocukların

televizyonda gördüklerini taklit etmeleri; örneğin uçabileceğini sanarak balkondan atlamaları ölümlere neden olabilmektedir. Sonuç olarak hayati derecede önemli olan bu konuda anne-babalara önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmada anne-babaların çocukların televizyondan öğrenmeleri ve bunları yaşamlarına yansıtmaları konusunda çocuklarına müdahale edebilecekleri vurgulanmaktadır.

Çalışmada katılımcı anne-babaları belirlemek için uygulanan anket ve görüşme sonuçları arasında çıkan farklar, anne-babaların çocuklarıyla ilgili hassas bir konuda yapılacak bir araştırma için görüşme yöntemi uygulanmasının doğru bir seçim olduğunu göstermiştir. Bu farkların üzerinde durulması gerekmektedir. Anne-babalar özellikle aktif aracılık uygulamaları konusunda anket ve görüşme sorularına farklı bilgiler vermiştir. Anket verilerine göre çocuklarıyla televizyon izlerken bazı yorumlar yaptıklarını belirten anne-babaların görüşmelerde bunları tekrarlamaması ilgi çekici bulunmaktadır. Bu durum, anne-babaların çocuklarıyla ilgili böyle hassas bir konuda ilk tepkilerinin olanı değil de olması gerekeni yaptıklarını düşünme eğilimleriyle ya da bu durumu açıkça ifade etmekte zorlandıklarıyla açıklanabilir.

Elde edilen veriler göstermektedir ki; anne-babalar dizi, film, belgesel, haber ve spor programları izlerken çocuklar yalnızca çizgi film ve çocuk programları değil yetişkinlere yönelik programları da izlemektedirler. Bu anlamda anne-babaların çocukla birlikte televizyon izlerken ne tür programlar izlediği önem kazanmaktadır. Bu çalışma eğitim seviyesi yüksek, çalışan anne-babaları ve çocuklarını kapsamaktadır. Anne-babalar çalışma koşullarının yarattığı zaman sıkıntısı nedeniyle çocukla birlikte televizyon izlemeye çok vakit ayıramamaktadır. Bu kısıtlı ayrılan zamanda anne-babalar ya çocuğun seçtiği programı çocukla birlikte izlemekte ya da çocuk, anne-babanın televizyon izlediği ortamda bulunduğu anne-babanın izlediği programı onlarla birlikte izlemektedir. Bu bağlamda birlikte izlemede çocuğun yaşına uygun programların seçilip izlenmesi önemli bulunmaktadır. Çünkü çocuk, anne-babasıyla televizyon izlediğinde izlenen programın değerli ve önemli olduğunu düşünecektir (Salomon, 1997). Bu nedenle anne-babayla izlenen olumsuz bir sahne çocuk için olumsuz gözükmeyebilir. Çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj iletmektedir. O halde, anne-babanın çocuğun yaşına uygun ve eğitsel televizyon programlarını birlikte izlemeleri çocuğun televizyondan olumlu şeyler öğrenmesi açısından desteklenmelidir. Öte yandan anne-baba ve çocuğun saldırgan davranışlar içeren programları birlikte izlemesi çocuğa bu tür davranışların normal olduğu mesajını verebilecektir. Bu anlamda anne-babaların bu tür programları çocuğa izletmemeleri ya da onunla program hakkında konuşmaları gerekmektedir. Anne-babalar ise çocukların korkacağı ya da cinsellik içeren sahnelerle karşılaştığında anlayamayacağını düşündükleri için birlikte izlemeyi tercih etmektedir. Bir anlamda onları bu görüntülerle yalnız bırakmamak için birlikte televizyon izlemektedirler. Birlikte izlemeye yönelik olarak tüm bunlar göz önüne alındığında birlikte izlemenin tek başına bir aracılık türü olmaktan çok Bağlı'nın da belirttiği gibi diğer aracılık türlerine ortam hazırlayan bir izleme türü olduğu düşünülebilir. Çünkü birlikte televizyon izleyerek anne-babalar çocukların izlediği hangi tür programları kısıtlamaları gerektiği ya da aktif aracılık uygulamaları gereken programlar hakkında bilgi sahibi olmaktadır (2002, s. 206).

Çalışan anne-babaların zaman sıkıntısı nedeniyle en çok yöneldiği aracılık türü olan kısıtlayıcı aracılık, hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre anne-babalar, genellikle sistemli bir kurallar bütünü uygulamamakta daha çok çocuk televizyon izlerken televizyonu kapatmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle çocuğa verilen mesaj yalnızca izleme süresinin çok olduğudur. İzlediği programın izlemeye değer olup olmadığı konusunda ise bu yolla bir mesaj iletilememektedir. Bu bağlamda kısıtlayıcı aracılık ile ilgili olarak kuralların varlığından çok kuralların nasıl uygulandığı önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak da kısıtlayıcı aracılık uygulamasında kuralların çocuk için anlaşılır olması önemlidir. Elde edilen verilere göre programın niçin yasaklandığını bilen çocukların televizyon gerçekliğini daha iyi anlayabildiği sonucuna varılmıştır. Bu anlamda anne-babanın kuralları çocuğa anlaşılır ve mantık çerçevesinde anlatması önemli bulunmaktadır. Televizyon izlemeyle ilgili mantıklı ve anlaşılır kurallar

koyan anne-babalar çocuklarına televizyondaki bilgilerin çok değerli ve faydalı olmadığını öğretmektedirler (Reid, 1979). Bu anlamda saldırgan davranışlar içeren televizyon programlarını kısıtlamak çocuğa bu tür davranışların yapılmaması gerektiği mesajını verebilir. Diğer yandan, çocukların anne-babalarını rol model aldığı göz önünde bulundurulursa çocukların onların televizyon izlemelerini de örnek alması da beklenebilir. Bu nedenle anne-babaların televizyon izlemek dışında başka aktiviteler gerçekleştirmesi (örneğin kitap okuması) çocuk için önemli bir mesaj olabilir.

Çalışma, anne-babaların; çocukları ve gençleri televizyonun olumsuz etkilerinden korumak için tasarlanan “akıllı işaretleri” kullanmadıklarını da orta koymuştur. Yalnızca bir katılımcı aile, program seçiminde akıllı işaretlere dikkat etmekte; ancak, onlar da “akıllı işaretlerin” yaş sınırını yeterli bulmamakta ve bu sınırı kendi ölçütlerine göre arttırmaktadır. Bu durum, “akıllı işaretlerin” tekrar değerlendirilmesi ve tanıtılması gerektiğini düşündürmektedir.

Çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara göre anne-babaların en az başvurduğu yöntem olan aktif aracılık, çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak yani programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bilgi vermek anlamında kullanılmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre televizyon programları ve karakterleri hakkında konuşan anne-babaların çocukları televizyon gerçekliğini daha kolay anlayabilmekte ve örneğin çizgi film kahramanlarını “hayal ürünü” olarak niteleyebilmektedir. Bu anlamda anne-babaların saldırgan davranışlar içeren televizyon programları ve bu tür davranışları gerçekleştiren karakterler hakkında konuşmaları ve eleştirmeleri çocuğun saldırgan davranışların yapılmaması gerektiğini düşünmesine neden olmaktadır. Bu nedenle televizyon karakterlerinin gerçek olmadığını anlatma, karakterlerin davranışlarını kınama, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olmama çocukların karakterlerin davranışlarını benimsemelerini ve taklit etmelerini engelleyebilir. Dolayısıyla aktif aracılık, çocukları televizyonda gördüklerine karşı şüpheli olmaya ve televizyon içeriğini daha az kabul etmeye yönlendirebilmektedir. Öte yandan, anne-babaların karakterlerin yaptıkları güzel şeylere işaret etmesi, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olması, çocukların karakterlerin olumlu davranışlarını edinmelerine de neden olabilir. Sonuç olarak televizyonu araç olarak kullanan bu tarz yorumlar, televizyon içeriğini onaylayarak ya da reddederek çocuğa kabul edilen ya da kabul edilmeyen davranışın ne olduğunu anlatabilmektedir. Araştırmanın bulguları aktif aracılığın uzun süreli etkileri olduğunu da ortaya koymaktadır. Aktif aracılık uygulandıktan daha sonraki bir izlemede çocuk yalnız olsa bile etkileri devam etmekte ve çocuk televizyonun mesajlarını bu yorumların etkisiyle değerlendirebilmektedir.

Anne-babaların çalışma koşullarından dolayı oluşan zaman kısıtlılığı ve evlerde birden fazla televizyon bulunması aracılık uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Evde televizyon sayısının fazla olması ve çocuğun odasında televizyon bulunması çocuğun televizyon izlemesini kontrol etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle anne-babaların çocukların televizyon izlemelerini dikkatli bir biçimde kontrol etmeleri çocuğun yaşına uygun olmayan programları izleme olasılığı açısından önemlidir. Televizyon izleme saati arttıkça televizyondan öğrenmenin de artacağı göz önünde bulundurulduğunda anne-babaların çocukların televizyon izleme sürelerini kısıtlamaları ve onlarla programlar hakkında konuşmaları önemli bulunmaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda ailelerin kendi işlerine vakit ayırabilmek için televizyonu kullanabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla çocuklar kontrolsüz bir biçimde televizyon izleyebilmektedir. Bu anlamda anne-babaların televizyonu bir bakıcı olarak görmemeleri gerekmektedir. Çünkü veriler değerlendirildiğinde tüm çocukların televizyondan öğrendiklerini taklit ettikleri sonucuna varılmıştır. Bu anlamda anne-babaların çocukların ne tür programlar izlediğine dikkat etmeleri gerekmektedir. Ayrıca anne-babalar çocuklarının televizyonda ne izlediklerini bilseler de programların içerikleri hakkında bilgileri olmadığı görülmüştür. Örneğin, görüşme yapılan bir aile çocuğun şiddet içeren programlardan hoşlanmadığını söylemekte fakat sözünü ettikleri filmlerin (Power Rangers ve Ben 10) oldukça fazla şiddet içerdiğini kaçırmaktadır. Sözü edilen programlar,

öldürmeye yönelik şiddetin uygulandığı sahneler içermektedir. Bu konuya bağlı olarak anne-babaların programların içeriklerini bilmeleri ve incelemeleri gerekmektedir. Çünkü çocuklar, yoğun bir dikkatle televizyon izlemekte ve dolayısıyla televizyondan öğrenme olasılıkları artmaktadır.

Televizyon çocukların gündelik yaşamını da etkilemektedir. Çocukların seçtikleri oyuncak ve giysilerden televizyonun yaşamlarının içine çok fazla girdiği belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocuklar, gelecekte için televizyon kahramanlarının mesleklerini seçmekte ve televizyon kahramanlarıyla da özdeşleşmektedir. Çocuklar programlardaki iyi ve kötülere ayırmakta ve kendilerine bir taraf seçmektedirler.

Çalışma bulgularına göre anne-babalar çocukların televizyon izlemekten sıkılmayacağı konusunda benzer fikirleri paylaşmaktadır. Ancak anne-babalara göre alternatif yaratıldığı sürece tüm çocuklar oynamayı ve gezmeyi televizyona tercih etmektedirler. Bu anlamda anne-babaların çocukları farklı aktivitelere yönlendirmeleri önemli bulunmaktadır.

Anne-babaların televizyona karşı tutumları da aracılık üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Televizyona karşı olumsuz tutumları olan anne-babalar aracılık uygulamaya daha yatkın gözükümlüdürler. Bu anne-babalar daha çok aktif aracılık uygulamasına yönelmektedirler. Televizyona karşı olumlu tutumları olan anne-babalar ise düşük seviyede aracılık uygulamaktadır. Katılımcı aileler genel olarak kendi çocuklarında televizyonun olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Anne-babanın televizyon hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşünceleri çocuğa da televizyonla ilgili bu tür mesajlar vermektedir. Televizyon hakkında olumsuz fikirleri olan anne-babaların çocukları televizyonun mesajlarını önemsiz ve değersiz bulmakta tam tersi bir biçimde televizyon hakkında olumlu fikirler taşıyan anne-babaların çocukları da televizyonun mesajlarını önemli ve değerli bulmaktadır.

Televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar konusunda özellikle erkek çocuklar ön plana çıkmaktadır. Erkek çocuklar televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmakta ve televizyon gerçekliğini gerçek dünyaya oyunları aracılığıyla taşımaktadırlar. Kız çocukları ise televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemekte ancak kahramanların görünüş ve davranış biçimlerini taklit etmektedirler. Erkek çocuk sahibi olan anne-babaların saldırgan davranışlar içeren televizyon programlarından bu tür davranışlar öğrenmemeleri için aracılık uygulamaları önemli bulunmaktadır. Aktif aracılık, çocuğa programın gerçekliği ve kahramanların davranışlarının kabul edilmediğini anlatmada uygun bir aracılık türüdür. Kısıtlayıcı aracılık da çocuğa bu tür programların değerli olmadığı konusunda mesaj vermesi anlamında yararlı olabilmektedir. Ancak birlikte izleme, çocukla program hakkında konuşma anlamına gelmediği için çocuğa bu tür davranışların kabul edilebilir olduğu mesajını verebilecektir. Bu anlamda anne-babaların çocukların televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemesi için aktif ve kısıtlayıcı aracılık uygulaması önemlidir. Bir başka açıdan erkek çocuklar, tüm bu televizyondan öğrenilen saldırgan davranışların yanı sıra televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırgan davranışlar da göstermektedirler. İtmek, sarsmak, ısırarak, oyuncakları birbirlerinden sertçe çekerek almak, korkutmaya çalışmak, bağırarak, vurmaya bu tür davranışlara örnek olarak gösterilebilir. Katılımcı kız çocukları ise televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar sergilemedikleri gibi bu tarz saldırgan davranışlar da göstermemektedirler.

Bu araştırmanın temel amacını oluşturan anne-baba aracılığı ile çocukların saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin tanımlanması ile ilgili olarak üç televizyon aracılığının da çocuklarının saldırgan davranışlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ancak saldırganlık tek başına aracılıkla değerlendirilebilecek bir konu değildir. Elde edilen veriler göstermiştir ki; çocuğun saldırganlığını birden fazla etken etkilemektedir. Bunun yanında aracılık, televizyondan öğrenilen saldırgan davranışların azaltılmasında etkili olabilmektedir. Üç aracılık türünden birini dahi yüksek düzeyde uygulamayan anne-babaların çocuklarının saldırganlık düzeyleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ters biçimde aracılık türlerinden herhangi birini yüksek düzeyde uygulayan anne-babaların çocuklarının

saldırgan seviyeleri ise orta ya da düşük düzeydedir. Ayrıca değerlendirilmesi gereken bir nokta ise kız çocuklarının hangi tür aracılığın uygulandığına ve düzeyine bakılmaksızın saldırganlık düzeylerinin aynı (düşük) olmasıdır. Bu durum literatürle paralellik taşımakta ve bu çalışma, literatürdeki çalışmaları kız çocuklarının televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmediği konusunda desteklemektedir. Kız çocukları oyunlarında televizyon programlarını taklit etmekte ancak bu taklitler giysi, davranış biçimi, makyaj gibi görünüş biçimleriyle ilgili olmaktadır. Bu sonuç, erkek çocukların anne-babalarının daha fazla aracılık uygulaması gerçekleştirmeleri gerektiğini düşündürmektedir.

Bu çalışmanın sonucu olarak tek başına bir aracılık türünün saldırganlığı ne derecede etkilediği çok net bir biçimde söylenememektedir. Bunun yanında nitel araştırmaların olan durumu ortaya koyar ve genellenemez ilkeleri bağlamında da “şu aracılık türü saldırganlığı önler ya da artırır” gibi bir yargıda bulunulamamaktadır. Anketten elde edilen verilerle eşit düzeyde seçilen aracılık uygulayan anne-babaların görüşmelerde farklı sonuçlar vermesi ve katılımcı ailelerin hepsinin üç aracılık türünü de bir şekilde uyguluyor olmaları da böyle bir yargıda bulunulmasını zorlaştırmaktadır. Tüm bunlara rağmen mevcut çalışmayla şunlar kaydedilebilir: Kısıtlayıcı aracılık yalnızca çocuğu bir miktar televizyondan uzak tutmakta ve elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere sistemli bir biçimde uygulanmadığında çocuğun program hakkında önemsiz ve değersiz düşünmesini sağlamamaktadır. Bu anlamda yüksek düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılığın bile diğer aracılık türleri uygulanmadığı takdirde tek başına çocuğun televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmesini önleyemediği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, anne-babalara televizyon izlemeyi kısıtlamaları konusunda kuralların sistemli olmasını ve kuralları koyarken ve uygularken sert bir biçimde değil mantıklı ve anlaşılır bir yöntem uygulamalarını önermektedir. Örneğin çocuğun her gün televizyon izleyeceği zaman dilimi belirlenebilir ve çocuk bu süre dışında televizyon izleyemeyeceğini bilir. Bu şekilde uygulanan kısıtlayıcı aracılık çocuğa şiddet içeren programların değeri hakkında mesaj iletebilir.

Bu çalışma birlikte izleme ve aktif aracılık konusunda ise çocuğun şiddet içeren program hakkında yorumlar duymadan anne-babasıyla birlikte yüksek düzeyde televizyon izlemesinin saldırgan davranışların kabul edilebilir olduğu hakkında mesaj ilettiğini ortaya koymaktadır. Buradan, yeterli bir biçimde aktif aracılık uygulanmadan gerçekleştirilen birlikte izlemenin çocuğun televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmesini artırabileceği sonucu çıkarılabilir. Anne-babalar çocuklarıyla birlikte televizyon izlerken şiddet davranışlarıyla ilgili sürekli olumsuz yorumlar yaparlarsa çocuğa bu tür davranışların kabul edilemez olduğunu öğretebileceklerdir.

7. SONUÇ

Bu çalışmayla çocuğun televizyondan olumsuz davranışlar öğrenmemesinde aracılık uygulamalarının önemli olduğu belirlenmektedir. Anne-babasıyla izlediği için (anne-babanın davranışsal olumlamasıyla) çocuğa “programın değerli” olduğu mesajını veren birlikte izleme aracılık türünün, uygun programlar izlendiğinde olumlu sonuçlar vermesi beklenebilir. Yine çocuğa programın değeri ve önemi hakkında mesajlar ileten kısıtlayıcı aracılık ise “kurallar çocuğa anlaşılır ve mantık çerçevesinde anlatıldığında” çocuğun televizyondan saldırganlık öğrenmemesi anlamında etkili olabilir. Çocuğa programın gerçekliği, kahramanların davranışlarının kabul edilir olup olmadığı konusunda mesajlar veren aktif aracılığın ise çocuğun televizyondan olumsuz davranışlar öğrenmemesi anlamında yararlı olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma anne-babalara çocuklarının televizyon izlemesinde üç aracılık türünü de uygulamalarını önermektedir.

Öte yandan çalışma saldırganlık davranışlarıyla sınırlıdır. Ancak elde edilen veriler özellikle aktif aracılığın çocuğun kurgu ile gerçeği ayırabilmesinde yararlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma çocuğun eğitici programlar izlerken anne-babadan duyduğu yorumların öğrenmeyi kolaylaştırdığını ve yine anne-baba yorumlarıyla olumlu ya da olumsuz davranışları öğrenebildiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma çocukların televizyon izlemesinde anne-baba aracılığının çocukların televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemesi konusunda çocuklar üzerinde olumlu sonuçlar verebileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışma, anne-babaların çocukların televizyon izlemesinden dolayı istenmeyen sonuçlar yaşamaması için müdahale edebileceklerini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aziz, A. (1994).** “Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi”, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, No:81.
- Bağlı, M. T. (2002).** “Okulöncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İltimli Etkileşimleri” Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara.
- Bağlı, M. T. (2003).** “Televizyona Karşı Anababa Aracılığı: Kısıtlayıcı Aracılığın Biçimleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt:36, sayı.1-2.
- Bandura, A. (1973).** *Aggression: A Social Learning Analysis*, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Bandura, A. (1989).** “Social Cognitive Theory”, *Annals of Child Development*, Cilt: 6, ss. 1-60.
- Bandura, A. ve Walters, R. (1963).** *Social Learning and Personality Development*, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Boyatzıs, C. J. ve Matillo, G. M. (1995).** “Effects of ‘The Mighty Morphin Power Rangers’ on Children’s Aggression With Pers”, *Child Study Journal*. Cilt: 25, Sayı: 1, 1995.
- Buijzen, M., Juliette H. Van Der Molen, W. ve Sondıj, P. (2007)** “Parental Mediation of Children’s Emotional Responses to a Violent News Event”, *Communication Research*, Cilt: 34, No. 2, ss. 212-230.
- Buss, A.H. (1961).** *The Psychology of Aggression*, New York ve London: John Wiley ve Sons. Inc..
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E. Yeh, E. A. J. ve Huddleston-Casas, C. A. (2006).** “Early Parenting and Children’s Relational and Physical Aggression in The Preschool and Home Contexts”, *Applied Developmental Psychology*, Cilt:26, ss. 209-227.
- Crick, N. R. ve Grotpeter, J. K. (1995).** “Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment”, *Child Development*, Cilt: 66, Sayı: 3, Haziran, ss. 710-722.
- Collins, W. A., Sobol, B. L. ve Websty, S. (1981).** “Effects of Adult Commentary on Children’s Comprehension and Inferences About a Televised Aggressive Portrayal” *Child Development*, sayı: 52/1, ss. 158-163.
- Corder-Bolz, C. (1980).** “Mediation: The Role of Significant Others”, *Journal of Communication*, 30, 3, ss. 106-118.

- Desmond, R. J., Hirseh, B., Singer D. ve Singer, J. (1987).** “Gender Differences, Mediation, and Disciplinary Styles in Children's Responses to Television”, *Sex Roles*, sayı: 16, ss. 374-389.
- Dorr, A., Kovaric, P. ve Doubleday, C. (1989).** “Parent-Child Coviewing of Television”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 33, ss. 35-51.
- Freedman, J. L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J. M. (2003).** *Sosyal Psikoloji*, Çeviren: Ali Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi.
- Glascock, J. (2008).** “Direct and Indirect Aggression on Prime-Time Network Television” *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, Cilt: 52, Sayı: 2, ss. 268–281.
- Hamlett, T. “A. (2007).** “*Content Analysis of Aggression in Television Programs for Preschoolers*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas.
- Hicks, D. J. (1968).** “Effects of Co-Observer’s Sanctions and Adult Presence on Imitative Aggression”, *Child Development*, sayı: 39/1, ss. 303-309.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2007).** *Sosyal Psikoloji*. Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınevi: Ankara.
- Huesmann, L. R., Eron, L. D., Lefkowitz, M. M. ve Walder, L. O. (1984).** “Stability of Aggression Over Time and Generations”, *Developmental Psychology*, Cilt: 20, Sayı: 6, ss. 1120-1134.
- Kirsh, S. J. (2006).** *Children, Adolescents, and Media Violence a Critical Look at the Research*, London: Sage Publications.
- Krendl K. A., Clark, G., Dawson, R. ve Troiano, C. (1993).** “Preschoolers and Vcrs in The Home: A Multiple Methods Approach”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 37, ss. 293-312, 1993.
- Nathanson, A. I. (1998).** “*The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children's Aggression*”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Wisconsin - Madison.
- Nathanson, A. I. (1999).** “Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression”, *Communication Research*, Sayı: 26, ss. 124-143.
- Nathanson, A. I. (2001).** “Mediation of Children’s Television Viewing: Working Toward Conceptual Clarity and Common Undersranding”, *Communication Yearbook* 25, Editör: William B. Gudykunst, Mamwah-NJ, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Ramey-Gibson, E. J. (1999).** “*The Role of Shame and TV Violence Exposures in the Aggressive Behavior of Children*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Reid, L. (1979).** “Viewing Rules as Mediating Factors of Children’s Responses to Commercials”, *Journal of Broadcasting*, sayı: 23, ss. 15-26.
- Reiser, R. A., Naja Williamson, Ve Katsuaki Suzuki (1988).** “Using ‘Sesame Street’ to Facilitate Children’s Recognition of Letters and Numbers” *Educational Communication and Technology Journal*, Cilt: 36, Sayı: 1, ss. 15-21.

- Rogge, J. U. (1989).** *Televizyon Video Delileri*. Çeviren: Leman Çalışkan. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Salomon, G. (1977).** “Effects of Encouraging Israeli Mothers to Co-Observe ‘Sesame Street’ With Their Five-Year-Olds”, *Child Development*, Cilt: 48, ss. 1146-1151.
- Sebanc, A. M. (2003).** “The Friendship Features of Preschool Children: Links with Prosocial Behavior and Aggression”, *Social Development*, Cilt 12, ss. 249-268.
- Singer, D. G. ve Singer, J. (1998).** *Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi*. Çeviren: Nurdan Cihanşümul. İstanbul: Gendaş Yayıncılık.
- Thompson, T. L. ve Zerbino, E. (1997).** “Television Cartoons! Do Children Notice It's a Boy's World?”, *Sex Roles*, Cilt: 37, 5/6.
- Tremblay, R. E. ve Nagin, D. S. (2005).** “The Developmental Origins of Physical Aggression in Humans”, *Developmental Origins of Aggression*, Editör: Willard Hartup ve John Hartup, New York: Guilford Press.
- Turner, S. A. (2007).** “*Reality Television and Relational Aggression*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pennsylvania.
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L. ve Marseille, N. M. (1999).** “Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: Instructive Mediation, Restrictive Mediation, and Social Coviewing”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, Cilt: 43, Sayı:1, ss. 52-66.
- Van Der Voort, T. H. A., Nikken P. ve Van Lil, J. E. (1992).** “Determinants of Parental Guidance of Children's Television Viewing”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 36, ss. 61-74.
- Warren, R., Gerke, P. ve Kelly, M. A. (2002).** “Is There Enough Time on the Clock? Parental Involvement and Mediation of Children's Television Viewing”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, Cilt: 46, Sayı:1, ss. 87-111.